

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Майборода Р.В.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

У статті розкривається сутність конкурентоспроможності у контексті професійної мобільності майбутніх економістів. Автор звертає увагу на вимоги до фахівців, які одержують вищу освіту. Феномен професійної мобільності розглядається як показник якості освіти. А метою діяльності будь-якого вищого професійного навчального закладу є формування професійно мобільного майбутнього кваліфікованого робітника. У зв'язку з істотними змінами, що відбуваються в різних аспектах соціокультурного, політичного та духовного життя України, в умовах реформування економіки країни та виникнення ринку праці, глобалізації світової економіки, прискорення впровадження нових технологій, з'явилась необхідність змін у сфері вищої професійної освіти з метою підвищення конкурентоспроможності та мобільності майбутніх фахівців, різко зріс попит на кваліфікованих робітників, які б були спроможними швидко, без періоду адаптації та стажування, виконувати специфічні професійні завдання і були готовими до перенавчання, підвищення кваліфікації і, навіть, до зміни професії.

Ключові слова: професійна освіта, професійна мобільність, професійні компетенції, ринок праці, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. У зв'язку з істотними змінами, що відбуваються в різних аспектах соціокультурного, політичного та духовного життя України, в умовах реформування економіки країни та виникнення ринку праці, глобалізації світової економіки, прискорення впровадження нових технологій, з'явилась необхідність змін у сфері вищої професійної освіти з метою підвищення конкурентоспроможності та мобільності майбутніх фахівців, різко зріс попит на кваліфікованих робітників, які б були спроможними швидко, без періоду адаптації та стажування, виконувати специфічні професійні завдання і були готовими до перенавчання, підвищення кваліфікації і, навіть, до зміни професії. Сьогодні якість підготовки фахівця визначається його готовністю до ефективного професійної діяльності, здатністю адаптуватися до швидко мінливих та невизначених умов сучасного світу, володінням професійними навичками, а також вмінням використовувати отримання знання при вирішенні професійних задач. Все це потребує нової структури, змісту, форм та видів професійної підготовки випускників вузів економічного профілю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи проблему формування професійної мобільності майбутнього економіста засобами іноземної мови у вузі у сучасних наукових дослідженнях, слід зазначити, що вона розглядається у декількох аспектах. Так, ідея формування мобільності вивчалась у працях таких філософів, як Е. Дюркгейма, М. Вебера, П. Сорокіна. Психолого-педагогічний аспект формування мобільності досліджувався у працях Л.О. Амірової, Л.І. Анциферової, В.І. Байденко, В.І. Богословського, Л.П. Бочкарьової. Питання професійної підготовки економіста знайшли своє відображення у працях О.Л. Макарової, З.К. Тагірової. Розвиток лінгвокомунікативних вмінь та професійно-орієнтованих навичок у навчанні іноземній мові був у центрі уваги таких дослідників, як О.О. Зайченко, М.Ю. Крапивиної, В.Л. Темкіної, Е.О. Шамело.

Що стосується визначення сутності професійної мобільності економіста, необхідно узагальнити ідеї ведучих дослідників, які вивчали природу мобільності (соціальну – О.М. Демент'єва, С.Д. Іл'єнкова, психологічну – Л.І. Анциферова, Т.О. Ритченко; академічну – В.І. Байденко, В.І. Богословський, Л.В. Зновенко, Г.О. Лукичев), а також роботи, в яких розглядалися особливості формування професійної мобільності (Л.О. Амірова, Ю.В. Корнєєв, С.В. Нужнова, О.Г. Полюшкова).

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується зазначена стаття. Сучасний стан розвитку цього наукового напрямку вимагає вирішення проблеми розробки концептуальних, теоретичних та методологічних підходів до визначення поняття «професійна мобільність» та з'ясування її місця у психолого-педагогічній науці вищої школи. Не зменшуючи ролі та значення цього дослідження для вищої професійної освіти, треба зазначити, що чимало теоретичних питань залишаються дискусійними, існують розбіжності в трактуванні поняття «професійної мобільності», нагальним є вивчення та обґрунтування професійної мобільності як якості особистості майбутнього фахівця в процесі навчання у ВНЗ в рамках компетентнісного підходу.

Мета статті – визначити сутність конкурентоспроможності у контексті професійної мобільності майбутніх економістів.

Виклад основного матеріалу. Виникнення педагогічної категорії «професійна мобільність» сталося завдяки зовнішнім та внутрішнім причинам. До зовнішніх причин відносяться зміни, що стосуються життєдіяльності людини (глобальні та індивідуальні). Глобальні зміни пов'язані з реструктуризацією української економіки, в той час як індивідуальні зміни залежать від зміни професії чи робочого.

Внутрішні причини розглядаються у сфері індивідуальної спрямованості особистості. Перш за все, слід звернути увагу на мотивацію успіху (вдосконалення професійних умінь та навичок, саморозвиток, кар'єрний ріст), а по-друге, –

на професійне самовизначення, тобто на перехід до професії, що значно відрізняється за профілем від отриманої раніше професійної освіти.

Готовність до прояву професійної мобільності включає, на думку О. Нікітіної, діяльнісний та суб'єктивний критерії. Діяльнісний критерій характеризується відкритістю до змін; здатністю до ціле полягання, планування дій, проектування особистого професійного розвитку та досягнення професійно значущих компетенцій при рішенні професійних задач; вмінням знаходити оптимальні виходи із складної ситуації та аргументувати варіант вибору рішення, якістю обґрунтованих явищ професійної діяльності; активним самопроявом у типічних та спеціально змодельованих умовах; свідомістю, широтою, інтенсивністю, стабільністю спрямованості (соціальною, професійною, особистісною) на досягнення високих результатів діяльності. Суб'єктивний критерій характеризується рефлексивним показником (вміння оцінити ситуацію, що склалась, та оцінити свої можливості), спрямованістю на подолання складної ситуації (потреби, мотиви, світогляд, цілі), вольовими рисами (рішучість, наполегливість, самостійність, ініціативність), необхідністю у суб'єкт – суб'єктній взаємодії у процесі професійного становлення [7].

У сучасних дослідженнях професійна мобільність, представлена, з одного боку, як соціальний процес (зміна особистістю свого професійного статусу), а з іншого боку, вона характеризує якість індивіда (здатність та готовність швидко та успішно оволодівати новими технологіями, отримувати нові знання та уміння, що забезпечують ефективність професійної діяльності).

Щодо визначення мобільності менеджера, то воно включає інтегровану властивість особистості, що виражається у сукупності компетенцій в області знань; властивості чинити активний вплив на процес розвитку та саморозвитку соціально – ціннісних характеристик особистості, що дозволяє виконувати соціально – цінності

функції у колективі, попереджувати та усувати негативні прояви поведінки.

Таким чином, професійна мобільність майбутнього економіста характеризується стійкою мотивацією до діяльності економіста, активністю та ініціативністю в оволодінні основами знань світової економіки, їх доцільним використанням у конкретних професійних ситуаціях економічної спрямованості, пов'язаних з пошуком та аналізом сучасної інформації про стан та розвиток економічних процесів в Україні та за кордоном, їх використанням у ситуаціях виробничо-економічної комунікації.

На основі вищевикладеного слід виділити функції професійної мобільності менеджера, які, на наш погляд, найбільш повно відображають її зміст (табл. 1).

Отже, функції професійної мобільності менеджера, а саме інформаційно-комунікативна, аналітико-конструктивна, діяльнісно-регулятивна, формуюче-розвиваюча та профілактико-виховуюча, дають можливість виявити характеристики, що їм притаманні, та визначити, яким повинен бути мобільний, висококваліфікований, конкурентоспроможний фахівець з менеджменту.

Система функцій забезпечила дію механізму, спрямованого на взаємодію всіх в одному напрямку – на формування професійної мобільності менеджера.

Слід зазначити, що складовими професійної мобільності майбутнього економіста є наступні компоненти: мотиваційно-когнітивний, організаційно-діяльнісний та професійно-комунікативний. Мотиваційний компонент сприяє реалізації інформаційно-комунікативної, діяльнісно-регулятивної та формуюче-розвиваючої функцій. Розвиток когнітивного компоненту спрямований на реалізацію аналітико-конструктивної та профілактико-виховуючої функцій. Формування комунікативного компоненту сприяє реалізації практично всіх функцій професійної мобільності. А розвиток рефлексивного компоненту спря-

Таблиця 1

Функції професійної мобільності менеджера

Функції професійної мобільності менеджера	Характеристики, притаманні цій функції
1. Інформаційно-комунікативна функція	– пов'язана зі створенням необхідного інформаційного потоку у процесі взаємовідношень; – обумовлює розвиток соціально-значущих зв'язків у колективі; – включає вміння чітко та ясно викладати думки, підтримувати бесіду, передавати раціональну та емоціональну інформацію
2. Аналітико-конструктивна функція	– оволодіння необхідними для виконання певного виду діяльності знаннями; – здатність до оцінювання робочого середовища; – прийняття рішень; – аналіз праці та її результатів; – здатність до планування праці та її результатів; – складання основи системності всіх проведених заходів
3. Діяльнісно-регулятивна функція	– включає організацію виконання управлінських рішень; – забезпечує корекцію праці; – складається зі створення соціально-психологічних та педагогічних умов, що спонукають до продуктивного виконання обов'язків та соціально – ціннісних функцій у колективі
4. Формуюче-розвиваюча функція	– складається з активного впливу на процес розвитку та саморозвитку у працівників трудових колективів соціально-ціннісних характеристик; – продуктивна реалізація творчого потенціалу працівників у трудовій діяльності
5. Профілактико-виховуюча функція	– заключається в прогнозуванні, попередженні та ліквідації небажаних проявів поведінки, педагогічному випередженні негативної поведінки, подоланні та ліквідації негативних якостей та рис характеру робітника в інтересах формування та розвитку соціально-ціннісних утворень

Джерело власного дослідження, на основі [1; 2; 3; 4; 5; 6; 8]

мований на реалізацію формуюче-розвиваючої та профілактико-виховуючої функцій.

Мотиваційний компонент включає мотиви, цілі, потреби у професійному навчанні, вдосконаленні, самовихованні, саморозвитку, стимулює творчі прояви особистості у професійній діяльності. Він припускає наявність інтересу до професійної діяльності, що характеризує потребу людини в знаннях, в оволодінні ефективними способами організації професійно-педагогічної діяльності та взаємодії.

Таким чином, виділення мотиваційно-когнітивного компоненту обумовлено тим, що мотивація до пізнання, прилучення до професійної діяльності, до професійних знань та досвіду, з одного боку, стимулює придбання таких знань та досвіду; з іншого боку, чим більше професійно-значущих знань накопичено майбутнім економістом, тим вище його професійна мотивація.

Організаційно – діяльнісний компонент включає види діяльності, знання та здібності, що характерні для професії економіста, які формуються переважно при вивченні іноземної мови. Завдяки специфіці цієї дисципліни формується, наприклад, таке вміння, як здатність об'єктивно оцінювати результати своєї праці.

Зазначимо, що професійна діяльність менеджера припускає включення в комунікативний компонент таких вмінь: вміння проводити ділові зустрічі, переговори, бесіди; вміння проводити ділові наради; володіння діловим етикетом та культурою мовлення (ділова риторика, правильність мовлення), вміння слухати. Слід підкреслити, що у поле діяльності менеджера комунікативний компонент включає також вміння проконсультувати, обговорити план, програму, технологічний процес, прийняти участь у створенні спільний проектів, реконструкції виробництва, виступити зі звітом, з доповіддю на виробничій нараді, науковій конференції.

У структурі професійної мобільності важливим є рефлексивний компонент, що визначає рівень розвитку самооцінки, розуміння особистої

значущості у колективі, відповідальність за результати своєї діяльності, пізнання себе та само-реалізація в професійному спілкуванні.

Розглядаючи структуру професійної мобільності як єдності її компонентів, слід оцінити ступінь її сформованості за наступними критеріями:

– мотив вибору професії (мотиваційний компонент);

– застосування знань при рішенні професійних ситуацій, аргументація особистих думок при рішенні комунікативно-виробничих ситуацій (когнітивний компонент);

– міжособистісна комунікація (комунікативний компонент);

– здатність впливати на думки інших, а також здатність до самовираження та саморозвитку (рефлексивний компонент).

Ці критерії оцінки сформованості професійної мобільності служать вихідним моментом для визначення рівнів розвитку даної якості у студентів – майбутніх менеджерів.

Отже, результативність даного процесу відбувається завдяки його ефективній організації та оцінюється за наступними критеріями: стійка мотивація до підвищення професійної компетентності, раціональна організація учбово-професійної діяльності майбутнього економіста, професійно-комунікативна культура.

Висновки і пропозиції. Отже, процес формування професійної мобільності менеджера відбувається у єдності чотирьох компонентів: мотиваційного, когнітивного, комунікативного та рефлексивного, через такі функції: інформаційно-комунікативну, аналітико-конструктивну, діяльнісно-регулятивну, формуюче-розвиваючу, профілактико-виховуючу. Представлені критерії сформованості професійної мобільності майбутніх економістів невід'ємно пов'язані з якостями особистості, що характеризують ці критерії, що допомагає визначити готовність спеціаліста до адаптації до нових умов та вимог у певній галузі економічного профілю.

Список літератури:

1. Амирова Л.А. Проблема профессиональной мобильности педагога и перспективные ориентиры ее развития // Л.А. Амирова // Образование и наука: журнал теоретических и прикладных исследований Уральского отделения Российской Академии образования. – 2009. – № 8(65). – С. 86–96.
2. Горюнова Л.В. Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающегося обучения в России. – Автореф. дис. докт. пед. наук. – Ростов-на-Дону, 2006. – 39 с.
3. Дементьева О.М. Формирование социально-профессиональной мобильности студентов в учреждениях среднего профессионального образования: автореф. ... дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / О.М. Дементьева. – М., 2009. – 22 с.
4. Иванченко Е.А. Формирование профессиональной мобильности будущих экономистов в процессе обучения в высших учебных заведениях: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Иванченко Евгения Анатольевна. – Одесса, 2005. – 181 с.
5. Капітанець О.М. Педагогічна підготовка менеджерів у вищих технічних навчальних закладах 2001 г. / Автореф. ... дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / О.М. Капітанець; Тернопол. держ. ун-т ім. В. Гнатюка. Т., 2001. – 19 с.
6. Кожемякіна Н.І. Соціально-педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх менеджерів-аграріїв: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Кожемякіна Наталя Іванівна. – Ізмаїл, 2006. – 167 с.
7. Никитина Е.А. Педагогические условия формирования профессиональной мобильности будущего педагога: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Никитина Елена Александровна. – Иркутск, 2007. – 199 с.
8. Сушенцева Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика: монографія / Лілія Леонідівна Сушенцева; за ред. академіка НАПН України Н.Г. Ничкало. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. – 439 с.

Майборода Р.В.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухомлинского

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ В КОНТЕКСТЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ БУДУЩИХ ЭКОНОМИСТОВ

Аннотация

В статье раскрывается сущность конкурентоспособности в контексте профессиональной мобильности будущих экономистов. Автор обращает внимание на требования к специалистам, которые получают высшее образование. Феномен профессиональной мобильности рассматривается как показатель качества образования. А целью деятельности любого высшего профессионального учебного заведения является формирование профессионально мобильного будущего квалифицированного специалиста. В связи с существенными изменениями, происходящими в различных аспектах социокультурной, политической и духовной жизни Украины, в условиях реформирования экономики страны и возникновения рынка труда, глобализации мировой экономики, внедрения новых технологий, появилась необходимость изменений в сфере высшего профессионального образования с целью повышения конкурентоспособности и мобильности будущих специалистов, резко вырос спрос на квалифицированных работников, которые бы были способны быстро, без периода адаптации и стажировки, выполнять специфические профессиональные задачи и были бы готовы к переобучению, повышению квалификации и даже к смене профессии.

Ключевые слова: профессиональное образование, профессиональная мобильность, профессиональные компетенции, рынок труда, конкурентоспособность.

Maiboroda R.V.

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University

COMPETITIVENESS IN THE CONTEXT OF FUTURE ECONOMISTS' PROFESSIONAL MOBILITY

Summary

The article reveals the essence of competitiveness in the context of future economists' professional mobility. The author draws attention to the requirements for specialists who receive higher education. The phenomenon of professional mobility is studied as an indicator of the quality of education. The purpose of any higher vocational training institution is the formation of a professionally mobile skilled worker. In connection with the significant changes taking place in various aspects of the socio-cultural, political and spiritual life of Ukraine, in the conditions of reforming the country's economy and the emergence of the labor market, globalization of the world economy, the introduction of new technologies, there is a need for changes in the field of higher professional education. In order to increase the competitiveness and mobility of future specialists, the demand for skilled workers has increased. They should be able to perform specific professional tasks quickly, without a period of adaptation and internship, and be prepared for retraining, advanced training and, even, for changing the profession.

Keywords: professional education, professional mobility, professional competencies, labor market, competitiveness.